

Jan Godyń

30 lat polonistyki uniwersyteckiej w Leningradzie

Biuletyn Polonistyczny 19/3 (61), 139-146

1976

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KRONIKA ZAGRANICZNA

30 LAT POLONISTYKI UNIWERSYTECKIEJ W LENINGRADZIE

Dynamiczny rozwój polityczny, społeczny, gospodarczy i kulturalny powojennej Polski, jej pozycja w obozie krajów socjalistycznych, znaczący wkład do kultury i nauki europejskiej - wszystkie te czynniki wywołały, zwłaszcza w krajach socjalistycznych, choć oczywiście nie tylko, wielkie zainteresowanie językiem, literaturą i szerzej - kulturą polską. W wymienionych krajach w ramach różnych struktur organizacyjnych: w uniwersyteckich katedrach slawistycznych, w instytutach akademii nauk, istnieją ośrodki naukowe prowadzące badania polonistyczne i - jak w wypadku katedr slawistycznych - kształcące filologów-polonistów. Obszerne materiały informacyjne na ten temat zainteresowany czytelnik może znaleźć m.in. w "Biuletynie Polonistycznym" z r. 1974 (z. 53). Wśród tych materiałów znajduje się informacja o polonistyce w Leningradzie, pióra polonistki radzieckiej L.I. Rowniakowej. Informacja ta jest jednak niepełna, mówi bowiem tylko o pracach polonistycznych uczonych z Instytutu Literatury Rosyjskiej (Dom Puszkiniowski) AN ZSRR w Leningradzie, pomijając tak ważny ośrodek badania języka i literatury polskiej oraz kształcenia specjalistów-polonistów, jakim jest Katedra Filologii Słowiańskiej w Uniwersytecie Leningradzkim. Niniejsza publikacja ma na celu uzupełnienie tej luki¹.

Katedra Filologii Słowiańskiej jako samodzielna jednostka uniwersytecka kształcąca studentów-slawistów powstała 30 lat temu, ściślej - w r. 1944. Do tego czasu dyscypliny slawistyczne w UL rozwijały się w ramach filologii rosyjskiej. Jak podkreślają kroniki uniwersyteckie, badanie języków i kultur narodów słowiańskich ma w Uniwersytecie Leningradzkim piękną, ponad 150-letnią tradycję². Wystarczy przypomnieć, że w Uniwersytecie pracowali przed Rewolucją Październikową tak świetni sla-

wiści, jak np. P. Preis, I. Srezniewski, A. Szachmatow, J. Baudouin de Courtenay, a po Rewolucji m.in. akademicy M. Dzierżawin - jeden z twórców radzieckiej slawistyki, i L. Szczerba, profesorowie M. Dołobko, L. Jakubiński, W. Czernobajew, K. Puszkariewicz i inni. Wśród uczonych-slawistów, którzy prace w Uniwersytecie rozpoczęli przed drugą wojną światową i później weszli w skład zespołu naukowo-dydaktycznego powstałej po wojnie Katedry Słowiańskiej, należy wymienić (oprócz już wspomnianego akad. M. Dzierżawina, pierwszego kierownika Katedry) prof. E. Jakubińską-Lemberg, twórczynię Katedry i jej wieloletniego kierownika, akad. B. Łarina, prof. K. Koperzyńskiego, polonistę doc. S. Sowietowa czy znanego współczesnego slawistę prof. J. Masłowa. Ci uczeni swoją działalnością i swymi ideami naukowymi nakreślili program naukowy i dydaktyczny Katedry, a spośród nich zwłaszcza W. Czernobajew i S. Sowietow mają szczególne zasługi dla rozwoju badań nad literaturą polską.

Dzisiejszy stan Katedry Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Leningradzkiego i rozwijającej się w jej ramach polonistyki najlepiej zobrazuje kilka przytoczonych poniżej danych liczbowych. Zespół naukowo-dydaktyczny Katedry, którym kieruje doktor nauk filologicznych prof. P.A. Dmitrijew, składa się z dwudziestu kilku pracowników: trzech spośród nich ma stopień doktora nauk filologicznych i pełni funkcję profesora; dziesięciu - to kandydaci nauk filologicznych, z których dziewięciu pełni funkcję docenta; pozostali - to grupa wykładowców i starszych wykładowców języków słowiańskich oraz młodzi asystenci. Dorobek tego zespołu wyraża się liczbą ponad 600 publikacji naukowych³. Katedra w czasie swojej już ponad 30-letniej działalności wypuściła ok. 1000 absolwentów: bułgarystów, czechistów, serbistów i polonistów.

Liczną, bo około 180-osobową grupę absolwentów Katedry stanowią poloniści. Studenci-poloniści podstawowe wykształcenie zdobywają na wykładach kursowych z historii literatury polskiej, historii języka, gramatyki historycznej i opisowej, na wykładach monograficznych, na seminariach i ćwiczeniach. Duża ilość zajęć praktycznych z języka polskiego - 6-8 godzin tygodniowo - pozwala studentom dobrze opanować język polski i swobodnie posługiwać się nim w praktyce. Pogłębieniu wiedzy studentów

o języku i literaturze polskiej służą wykonywane przez nich w ciągu pierwszych czterech lat studiów prace roczne, np. na temat dystrybucji końcówek równoległych w dopełniaczu liczby mnogiej rzeczowników męskich we współczesnym języku polskim, rekcji dopełniaczowo-biernikowej czasowników polskich w porównaniu z językiem rosyjskim, wyrazów nieodmiennych we współczesnej polszczyźnie czy na temat języka polskiej literatury ludowej. Prace te są jednocześnie pierwszymi wprawkami do samodzielnych badań filologicznych i przygotowują studentów do wykonania przyszłej pracy dyplomowej, wieńczącej pięcioletni cykl studiów. Przykładowo - tegoroczni absolwenci-literaturoznawcy przygotowali prace dyplomowe na temat twórczości T. Różewicza, "Pokolenia" B. Czeszki, powieści "Komediantka" i "Fermenty" W.S. Reymonta, a językoznawcy - o stałych związkach wyrazowych typu czasownik - rzeczownik w języku utworów I. Krasickiego, o polskim i rosyjskim słownictwie teatralnym. Oprócz wykształcenia polonistycznego i ogólnoslawistycznego studenci polonistyki uzyskują w czasie studiów podstawowe przygotowanie do prowadzenia zajęć z języka i literatury rosyjskiej. Od kilku lat studenci-polonisci mają możliwość przynajmniej dwa razy w czasie studiów podwyższać swoje kwalifikacje językowe na wakacyjnych kursach języka polskiego i kultury polskiej, organizowanych corocznie przez Uniwersytet Warszawski; wyróżniający się studenci przebywają na wielomiesięcznych stażach naukowych w Uniwersytecie Warszawskim.

Praca zawodowa absolwentów polonistyki wygląda różnie: wielu z nich pracuje w charakterze tłumaczy-przewodników w biurach turystycznych; wielu absolwentom przygotowanie polonistyczne i sławistyczne umożliwia pracę dydaktyczną w przyuczelnianych katedrach języka rosyjskiego dla cudzoziemców, pracę w instytucjach handlowych i przemysłowych, w prasie, radiu i telewizji. Niektórzy, jak np. kandydat nauk filologicznych L.I. Rowniakowa czy doktor nauk filologicznych P. Glinkin, rozwijają swe zainteresowania naukowe w różnych radzieckich ośrodkach naukowych. Są też tacy, którzy znajomość języka i literatury polskiej wykorzystują w pracy translatorskiej, jak np. znany leningradzki poeta młodszego pokolenia Światosław Świacki, autor tłumaczeń na język rosyjski m.in. utworów J. Słowackiego ("Beniowski", "Balladyna", "Mazepa"). Większość

absolwentów uniwersyteckiej polonistyki w Leningradzie to cenni propagatorzy wiedzy o Polsce współczesnej wśród społeczeństwa radzieckiego.

Nad przygotowaniem kadr polonistycznych pracuje pięcioosobowy zespół naukowo-dydaktyczny w składzie: doktor nauk filologicznych prof. Wiaczesław Obolewicz - historyk literatury polskiej, kandydat nauk filologicznych, doc. Janina Maciusowicz - językoznawca, kandydat nauk filologicznych, doc. Wiera Zołotowa - językoznawca, asystent Helena Wołoszyna i st. wykładowca Aleksander Żyglawski. Na godzinach zleconych pracują wykładowcy: Maksym Malkow i Anatolij Maczeret. Od czterech lat w ramach polsko-radzieckiej wymiany naukowej zatrudnieni są w Katedrze wykładowcy z Polski. Dotychczas byli to: Beata Zawilska z Uniwersytetu Warszawskiego i niżej podpisany. Ten zespół naukowo-dydaktyczny organizuje zajęcia z języka polskiego i literatury dla studentów polonistyki oraz dla tych studentów z innych kierunków studiów, którzy wybrali język polski jako przedmiot dodatkowy.

Prof. W. Obolewicz prowadzi obecnie wykłady kursowe z historii literatury polskiej, folkloru słowiańskiego oraz teorii i praktyki artystycznego przekładu. Dla studentów IV i V roku polonistyki prof. Obolewicz prowadzi wykłady monograficzne na temat twórczości W.S. Reymonta oraz literatury polskiego renesansu. Na jego seminarium studenci poznają bliżej XIX- i XX-wieczną literaturę polską.

Główny krąg zainteresowań naukowych tego badacza dotyczy polskiej literatury średniowiecznej i renesansowej, która - jak dotychczas - jest mało zbadana przez radziecką polonistykę. Wymienić należy takie jego prace, jak np. dysertacja doktorska "Jan Kochanowski i problema narodnosti driewniepolskoj litieratury" (1971), oddana do druku książka "Driewniepolskaja litieratura (Sriedniewiekowje, Rieniesans)", artykuły, np. "Narodnyje motiwy w monologiczeskoj poemie Jana Kochanowskogo »Sogłasi-je«, "Kto takoj Anonim Gałł?", "Idiejno-chudożestwiennaja osnowa »Istorii Polszy« Jana Długosza" i inne. W.S. Reymont jest pisarzem, któremu badacz poświęcił również wiele uwagi, m.in. w rozprawie na stopień kandydata nauk "Rannije proizwiedienija Władysława Reymonta iz kriestjanskoj żyzni i jego roman »Mużyki«" oraz w kilku artykułach.

Duże znaczenie dla popularyzacji wiedzy o dziejach literatury pol-

skiej ma książka Obolewicza "Istorija polskoj literatury" - w r. 1960, kiedy została wydana, była pierwszą w języku rosyjskim syntezą wiedzy o rozwoju literatury polskiej. Obecnie uczony pracuje m.in. nad teorią procesu literackiego w literaturze polskiej.

Wykłady z gramatyki opisowej i historycznej języka polskiego, z historii języka oraz proseminarium z fonetyki i gramatyki praktycznej prowadzą doc. J. Maciusowicz i doc. W. Zołotowa. Na językoznawczych wykładach monograficznych i seminariach językowych studenci poznają problematykę słowotwórstwa (doc. Zołotowa) oraz niektóre szczegółowe zagadnienia w zakresie historii języka, dialektologii i leksykologii (doc. Maciusowicz). Ćwiczenia praktyczne z języka polskiego dla polonistów prowadzi asyst. H. Wołoszyna, a dla studentów z innych kierunków studiów - st. wykładowca A. Żyglawski.

Doc. J. Maciusowicz zajmuje się wybranymi zagadnieniami z gramatyki języka polskiego: składni historycznej poświęciła swoją rozprawę kandydacką "Složnopodczinionnyje priedloženijsa w polskoj pismiennosti XIV-XVI wiewkow"; jeden z problemów współczesnej składni polskiej omawia w artykule "O dwóch sintacticzeskich konstrukcjach polskiego jazyka (priedloženijsa so skazujemyj, wyrażennyj priedikatiwnym priczastijem na -o ili biezlicznym głagolom s wozwratnym miestoimieniem się)"; o fleksji rzeczowników w języku polskim w porównaniu z językiem rosyjskim pisze w pracy "K woprosu o skłonenii imion suszczestwitielnych w polskom jazykie srawnitielno s russkim", a jeden z problemów słowotwórczych w języku polskim rozpatruje w artykule "Pristawocznosuffiksialnoje słowoobrazowanije imion priłagatielnych w sowriemiennom polskom jazykie".

W polu zainteresowań naukowych doc. Maciusowicz znajduje się problematyka wchodząca w zakres stylistyki, jak świadczą o tym artykuły: "Antropomorfizm w romanie Igora Newerly »Lesnoje morie«" i "Rabota Mickiewicza nad jazykom poemy »Pan Tadeusz« (po matieriałam awtorskoj prawki rukopisi poemy)". Swoje trzydziestoletnie doświadczenia dydaktyczne w nauczaniu języka polskiego i własne dociekania naukowe doc. Maciusowicz wyzyskała w książce "Morfołogija sowriemiennogo polskiego literaturnogo jazyka" (w druku), pierwszej w radzieckiej polonistyce pró-

bie całościowego ujęcia systemu morfologicznego języka polskiego, metodą kontrastywną. Książka ta jest adresowana do studentów polonistyki i wykładowców języka polskiego.

Doc. W. Zołotowa od początku swojej działalności naukowej jest wierna problematyce słowotwórczej języka polskiego, a głównie słowotwórstwu rzeczowników osobowych we współczesnej polszczyźnie. Temu tematowi poświęciła pracę kandydacką "Proizwodnyje imiena suszczestwi-tielnyje so znaczenijem lica w sowriemiennom polskom jazykie" oraz kilka-naście artykułów. Obecnie opracowuje zagadnienie kształtowania się leksykalnych norm polskiego języka literackiego na podstawie badań języka publicystyki XVIII-wiecznej (pism Kołłątaja, Staszica, Jezierskiego). Na ten temat opublikowała artykuły: "K woprosu słoženija norm polskogo li-tieraturnogo jazyka wo wtoroj połowinie XVIII w. (na matieriale publicy-sticzeskoj tierminologii)" ("Wiestnik Leningradского uniwersiteta" 1975, nr 2, str. 145-148) oraz "Iz istorii polskoj publicysticzeskoj leksiki - wtoraja połowina XVIII wieka (tierminy gosudarstwiennogo uprawlenija)" (w druku). Zagadnienia te są częścią przygotowywanej przez doc. Zołotową rozprawy doktorskiej o kształtowaniu się polskiego systemu leksykalnego w XVIII wieku.

Asyst. H. Wołoszyna przygotowuje pracę kandydacką na temat składni poetyckiej w 11-zgłoskowych poematach J. Słowackiego. Na temat języka J. Słowackiego ogłosiła ona już kilka publikacji, np. "Niekotoryje problemy jazyka i stila J. Słowackogo" czy "Intonacjonno-stilisticzeskaja rol' powtora w poemie J. Słowackogo »W Szwiejcarii«".

Ważną dziedziną działalności naukowej samodzielnych pracowników naukowych zespołu polonistycznego Katedry Słowiańskiej UL jest kierowanie polonistycznymi pracami kandydackimi. Od momentu powstania Katedry kilkunastu aspirantów obroniło prace kandydackie na tematy związane z językiem i literaturą polską (prof. W. Obolewicz, na przykład, był kierownikiem naukowym pięciu rozpraw kandydackich, doc. J. Maciusowicz - czterech).

W latach 1973-1975 w Katedrze powstały prace kandydackie A. Korniołowa "Wwodnyje elementy w sowriemiennom polskom litieraturnom jazykie (w sopostawlenii s russkim)" i A. Inżewatkiń "Leksikograficzeskaja raz-

rabotka frazieologii polskiego języka w polsko-russkom frazieologiczeskom słowniku uczebnego tipa" - promotorem obu prac była doc. Maciusowicz⁴. Obecnie w Katedrze powstaje praca kandydacka aspiranta W. Gorkinskiego na temat paronimów we współczesnym języku polskim (promotor doc. Maciusowicz) oraz aspirantki Z. Bielousowej o konstrukcjach z bezokolicznikiem w polszczyźnie literackiej (promotor doc. Zołotowa).

Pisząc o polonistach z Uniwersytetu Leningradzkiego, należy wspomnieć o ich pracy translatorskiej oraz inicjatywach wydawniczych związanych z publikacją utworów polskiej literatury pięknej w języku rosyjskim. Cały zespół polonistyczny współpracował przy wydaniu tomu "Poezija jużnych i zapadnych Sławian" (Leningrad 1959).

Prof. W. Obolewicz jest m.in. autorem komentarzy do "Krzyżaków" Sienkiewicza, przedmowy do "Chłopów" Reymonta, współautorem komentarzy do pierwszego w języku rosyjskim wydania "Utworów wybranych" J. Kochanowskiego - i równocześnie redaktorem naukowym tego tomu - autorem przekładu "Apoftegn. tów" J. Kochanowskiego, wyboru tekstów w książce "Humor polski", tłumaczem "Fermentów" W.S. Reymonta i innych polskich utworów w tomach: "Humor polski", "Bajki słowiańskie", "Zbiór utworów współczesnych pisarzy polskich" i innych.

Doc. J. Maciusowicz redagowała tom "Polskie legendy i bajki ludowe" i tłumaczyła kilka tekstów w tymże tomie. Wiele tekstów w tomach "Humor polski" i "Polskie legendy i bajki ludowe" tłumaczył st. wykładowca A. Żyglawski, autor również przekładu powieści A. Bahdaja "Droga przez góry".

Należy dodać, że członkowie zespołu polonistycznego są stałymi współpracownikami instytucji wydawniczych jako konsultanci naukowcy i recenzenci.

Kształcenie studentów, prowadzenie badań naukowych, udział w przedsięwzięciach wydawniczych - oto najważniejsze tereny działalności zespołu polonistów z Katedry Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Leningradzkiego. W niniejszej informacji nie powiedziałem nic o aktywnym uczestniczeniu polonistów w sławistycznych konferencjach i seminariach naukowych; o organizowaniu przez studentów i kadrę nauczającą uroczystych spotkań z mieszkańcami Leningradu poświęconych ważnym rocznicom polskim; o

wyglaszaniu odczytów popularyzujących wiedzę o Polsce w społeczeństwie radzieckim. Nie są to bynajmniej marginesy w działalności leningradzkiego ośrodka polonistycznego.

¹ W tekście wykorzystałem obserwacje własne, poczynione w czasie dwuletniej pracy w Katedrze Filologii Słowiańskiej UL, informacje uzyskane w bezpośrednich rozmowach z pracownikami Katedry oraz artykuły: P.A. Dmitrijew, G.I. Safronow, "Sławistika w Leningradskom uniwersitietie", "Jużnosłowienskijski filolog" 1969, XXVII, sw. 3-4, str. 561-585; P.A. Dmitrijew, "Nie ostanawliwajas na dostignutom", "Leningradskij uniwersitiet", nr 91, 13 diekabria 1974.

² P.A. Dmitrijew, N.A. Mieszczerski, "Russkoje i sławianskoje jazykoznanije w Pietiersburgskom-Leningradskom uniwersitietie za 150 let (1819-1969)", "Wiestnik LGU" 1969, nr 2, str. 80-91.

³ Bibliografia prac naukowych pracowników Katedry znajduje się w: P.A. Dmitrijew, G.I. Safronow "Bibliografija rabot sotrudnikow kafiedry sławianskoj filologii LGU (1958-1967)", "Sławianskaja filologija. Sbornik statiej", Izdatielstwo LGU, 1969, str. 188-207; ciąg dalszy bibliografii (do r. 1970): "Sławianskaja filologija. Sbornik statiej", II, Izdatielstwo LGU, 1972, str. 143-151; w wypadku prac cytowanych przeze mnie, które nie zostały odnotowane w w/w bibliografii, podaję miejsce publikacji.

⁴ Tytuły innych prac kandydackich odnotowuje bibliografia podana w przypisie 3.

Mgr Jan Godyń

POLONISTYKA NA UNIWERSYTECIE IM. LAJOSA KOSSUTHA W DEBRECZYNI

Polonistyka na Węgrzech należy do najmłodszych organizacyjnie wśród innych krajów europejskich. Po latach nauczania języka polskiego jedynie na lektoratach (Budapeszt, Debreczyn, Szeged, Pécs) oraz studiowania tego kierunku jako trzeciego, uzupełniającego (Budapeszt), w r. 1974 węgierskie Ministerstwo Oświaty podjęło decyzję o otwarciu stacjonarnych studiów filologii polskiej na Uniwersytecie im. Lajosa Kossutha w Debreczynie.